

ks. Zygfryd Glaeser

© <https://orcid.org/0000-0002-8791-0175>

Uniwersytet Opolski ✉ <https://ror.org/033rfce62>

Ekumenia jako szansa na ukazanie wyjątkowości chrześcijaństwa. Perspektywa teologiczna, historyczna i kulturowa

Wprowadzenie: problem podziału a wyjątkowość chrześcijaństwa

Wyjątkowość chrześcijaństwa w historii religii osadzona jest na jego fundamencie, tzn. na osobie Jezusa Chrystusa, rozumianego jako Wcielone Słowo Boże, Odkupiciela świata i Zbawiciela wszystkich ludzi. Orędzie Ewangelii – Dobrej Nowiny o miłości Boga, która jednoczy ludzkość przez krzyż i zmartwychwstanie, stanowi jego serce. Paradoxem w dziejach chrześcijaństwa jest jednak fakt, że – choć z założenia – jest religią głoszącą jedność¹, przez wieki doświadczała

---

1 „Aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, aby świat uwierzył, że Ty Mnie posłałeś” (J 17, 21). Wszystkie cytaty biblijne za: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Biblia Tysiąclecia, wyd. 5, Poznań 2002.

i nadal doświadcza głębokich podziałów². Ich wynikiem jest powstanie mozaiki Kościołów i wspólnot, które – głosząc to samo orędzie zbawienia w Chrystusie – często ze sobą konkurują, wzajemnie się oskarżają, a nawet wykluczają.

W tym kontekście pytanie o wyjątkowość chrześcijaństwa staje się szczególnie ważne: jak świat ma uwierzyć w jednoczącą moc Chrystusa, gdy Jego wyznawcy pozostają podzieleni? Konstatacja ta stała się motorem powstania w XX wieku ruchu ekumenicznego³, którego kulminacją było utworzenie Światowej Rady Kościołów (1948)⁴ oraz Sobór Watykański II z jego ekumenicznym programem⁵. Przyznać należy, że pierwotne impulsy ekumeniczne pojawiające się w różnych denominacjach chrześcijańskich miały często charakter negatywny. Chodziło w pierwszej mierze o przewycięże-

-
- 2 Szerzej o historii podziałów w chrześcijaństwie zob. D. MacCulloch, *Historia chrześcijaństwa. Od Pawła z Tarsu do XXI wieku*, tłum. M. Ziółkowska, Warszawa 2022, s. 210–245; T. Śliwa, *Dzieje podziałów i dążeń zjednoczeniowych, w: Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza, Lublin 1996, s. 269–283; K. Karski, *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie*, Warszawa 1986, s. 14–21. Klasyczne ujęcie typologii podziałów przedstawia Y. Congar, *Zmartwychwstanie i jedność. Ekumenizm w perspektywie wiary*, tłum. L. Rutowska, Kraków 1968, s. 23–45.
  - 3 Zob. K. Karski, *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie*, dz. cyt., s. 22–395; K. Karski, *Początki ruchu ekumenicznego w Kościołach protestanckich, w: Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, dz. cyt., s. 283–288; A. A. Napiórkowski, *Zagadnienia ekumeniczne*, Kraków 2001, s. 19–39; A. A. Napiórkowski, *Teologia jedności chrześcijan*, Kraków 2011, s. 25–72; J. E. Vercauteren, *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*, tłum. M. Stebart, Kraków 2001, s. 15–32; P. Jaskóła, *Ut unum sint. Wprowadzenie do ekumenizmu*, Opole 2018, s. 21–48.
  - 4 Światowa Rada Kościołów (ŚRK) została oficjalnie założona w 1948 r. w Amsterdamie. Zob. W. A. Visser 't Hooft, *Geneza i powstanie Światowej Rady Kościołów*, tłum. A. Zieliński, „*Studia Oecumenica*” 1 (2001), s. 7–24; K. Karski, *Światowa Rada Kościołów*, w: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, dz. cyt., s. 295–308; A. A. Napiórkowski, *Teologia jedności chrześcijan*, dz. cyt., s. 36–43.
  - 5 Zob. przede wszystkim: Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002, s. 193–208 [dalej = DE].

nie skandalu podziałów w Chrystusowym Kościele. Jednak w swej dojrzałej postaci ekumenia stała się ogromną szansą na ukazanie wiarygodności chrześcijaństwa⁶. Okazało się, że dążenie do jedności wśród chrześcijan nie musi oznaczać jedynie niwelowania różnic istniejących wewnątrz chrześcijaństwa w imię osiągnięcia jakiegoś minimalistycznego konsensusu. Przeciwnie, może prowadzić do pogłębionego odkrywania własnej tożsamości i pełni depozytu wiary. W tym sensie ekumenia nie jest zagrożeniem dla wyjątkowości chrześcijaństwa, ale kluczem do jej autentycznego ukazania. Należy więc postawić istotne pytanie badawcze: w jaki sposób proces ekumeniczny rozumiany w kontekście dialogicznym, umożliwia pełniejsze objawienie światu tego, co w chrześcijaństwie jedyne i niepowtarzalne?

1. Ekumenia jako hermeneutyka wiary i szkoła chrystocentryzmu

Ekumenia przestaje być dziś rozumiana wyłącznie jako forma kościelnej dyplomacji czy droga ku wypracowaniu jakiegoś, choćby najmniejszego wspólnego mianownika w doktrynie różnie rozumianej i prezentowanej przez poszczególne chrześcijańskie denominacje. Coraz częściej odkrywana jest jako przestrzeń głębokiej refleksji nad istotą samej wiary, a nawet jako specyficzna szkoła widzenia rzeczywistości zbawczej. Staje się więc swego rodzaju hermeneutyką wiary i szkołą chrześcijańskiego chrystocentryzmu. Proponuje spojrzenie na dialog między Kościołami nie tylko jako na metodę rozwiązywania sporów, ale jako na uprzywilejowane „miej-

---

6 Problem wiarygodności chrześcijaństwa w kontekście podziałów podejmuje m.in. W. Hryniewicz, *Nadzieja uczy inaczej. Medytacje ekumeniczne*, Warszawa 1997, s. 55–58. Zob. także: G. Sala, *Teologia fundamentalna. Wiarygodność chrześcijaństwa*, tłum. L. Balter i in., Kraków 2003; J. Ratzinger (Benedykt XVI), *Wiara, prawda, tolerancja. Chrześcijaństwo a religie świata*, tłum. R. Zajączkowski, Kielce 2005.

sce teologiczne” (*locus theologicus*). W tym kontekście staje się więc narzędziem interpretacji (hermeneutyką) samego Objawienia. Spotkanie z „innym” – chrześcijaninem spoza mojej własnej tradycji – konfrontuje nas z własnymi, często nieuświadomionymi założeniami i skłania do pogłębionej lektury Biblii oraz przekazu kościelnej Tradycji. W tej perspektywie pluriformizm tradycji liturgicznych, teologicznych i duchowych nie musi stanowić przeszkody w urzeczywistnianiu chrześcijańskiej jedności, ale wskazuje wewnętrzne bogactwo chrześcijańskiego depozytu i na różnorodność akcentów, które wzajemnie się uzupełniają i chronią przed jednostronnością w rozumieniu tajemnicy Boga.

Paradoksalnie, droga ku jedności prowadzi nie przez pomijanie Chrystusa na rzecz jakiejś abstrakcyjnej zgody, ale przez radykalne stawianie Go w centrum. Ekumenia okazuje się więc szkołą chrystocentryzmu. W świecie, który często spycha wiarę na margines, chrześcijanie różnych wyznań, stając przed Chrystusem, odkrywają, że to On jest jedynym obiektywnym kryterium prawdy i miłości. Dialog ekumeniczny uczy patrzeć na drugiego człowieka i na całą rzeczywistość kościelną przez pryzmat Chrystusa, który „jest naszym pokojem” (Ef 2, 14). To w Nim, a nie w naszych systemach teologicznych, podziały zostają ostatecznie przezwyciężone.

1.1. Dialog jako metoda pogłębionego poznawania siebie nawzajem

W demokratycznych a zarazem pluralistycznych społeczeństwach dialog stanowi powszechnie przyjęty i akceptowalny środek interpersonalnej i społecznej komunikacji. Bez dialogu nie ma ani międzyludzkiego zrozumienia, ani należytego poznania rzeczy. Dialog trzeba więc uznać za fundamentalną kategorię hermeneutyczną, w oparciu o którą należy kształtować poprawne relacje międzyosobowe i społeczne. Dialog uczy, buduje i poznawczo otwiera na nowość i inność. Oznacza to, że zwłaszcza tam, gdzie mamy do czy-

nienia z różnicą zdań, z konfliktem bądź też z podziałem, dialog powinien stanowić paradygmat, w oparciu o który możliwe jest wypracowanie oczekiwanego porozumienia. Dialog stanowi więc szansę, konieczność i wyzwanie o charakterze uniwersalistycznym⁷.

Dialog chrześcijański nie różni się w niczym od innych form dialogu. Jednakże, kiedy jest rozumiany jako postawa człowieka, znajduje swoje głębokie uzasadnienie w specyficznie teologicznych i religijnych motywach chrześcijańskich. Jest on jakby przedłużeniem dialogicznej formy Bożego objawienia i stanowi kontynuację odwiecznego dialogu, który Bóg prowadzi z ludzkością⁸. Warto zauważyć, że wszelkie zachowania i działania Jezusa cechowała głęboka postawa dialogiczna⁹.

Dialog Kościoła w najgłębszej swojej istocie ma więc charakter uniwersalny. Jest ze swej natury pozbawiony jakichkolwiek cech wykluczania kogokolwiek z obszaru swego oddziaływania¹⁰. Obejmuje najpierw dialog wewnętrzny w samym Kościele, dialog ekumeniczny z innymi Kościołami i chrześcijańskimi wspólnotami oraz dialog z religiami niechrześcijańskimi i wreszcie dialog z niewierzącymi i ze światem¹¹. Dialog chrześcijański nie ogranicza się więc

---

7 Zob. Z. Glaeser, *Dialogue as an Ecumenical Paradigm within the Context of Regulations of the "Directory for the Application of Principles and Norms on Ecumenism (1993)"*, „Ecumeny and Law” 6 (2018), s. 65–82.

8 Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Bożym Objawieniu *Dei verbum*, nr 1, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, dz. cyt., s. 350–362 [dalej = KO].

9 Zob. np. J 3, 1–21: rozmowa z Nikodemem; J 4, 1–26: rozmowa z Samarytanką; J 7, 14–36: polemika z adwersarzami.

10 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, nr 92, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, dz. cyt., s. 526–606 [dalej = KDK].

11 W soborowym dekrete o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes* czytamy: „Wszyscy bowiem wyznawcy Chrystusa, gdziekolwiek się znajdują, są zobowiązani tak ukazywać świadectwem słowa i przykładem życia nowego człowieka, przyobleczonego przez chrzest i działanie Ducha Świętego, który umocnił ich w sakramencie bierzmowania, aby inni widząc ich dobre czyny, chwalili Ojca i pełniej pojęli prawdziwy sens życia ludzkiego i powszechną więź wspólno-

wyłącznie do wymiaru wewnątrzkościelnego. Nie ogranicza się nawet do wymiaru religijnego. Obejmuje cały obszar „dialogowania ze światem”, a więc ze współczesną kulturą, współpracę w dziedzinie humanitarnej, społecznej, ekonomicznej czy politycznej¹².

W wymiarze społecznym dialog jest podstawowym i niezbędnym warunkiem pokoju. Nierzadko jest on jedynym środkiem

---

ty ludzkiej. Aby mogli dawać skutecznie to świadectwo o Chrystusie, powinni tym ludziom okazywać miłość i szacunek, uważać się za członków społeczności ludzi, wśród których żyją, i brać udział w życiu kulturalnym i społecznym przez różne życiowe kontakty i zajęcia. Powinni też żyć się z ich narodowymi i religijnymi tradycjami; niech z radością i z szacunkiem odkrywają drzemiące w nich zarodki Słowa; równocześnie zaś niech zwracają uwagę na głębokie przemiany dokonujące się wśród narodów i starają się, aby ludzie naszej epoki, zafascynowani zbytnio nauką i techniką dzisiejszego świata, nie zaniedbywali spraw Bożych, lecz owszem, aby obudzali w sobie gorętsze pragnienie prawdy i miłości objawionej przez Boga. Jak Chrystus przzeniakał serca ludzi i przez prawdziwie ludzkie rozmowy doprowadzał ich do światła Bożego, tak niech i Jego uczniowie, przejęci głęboko duchem Chrystusowym, poznają ludzi, wśród których żyją, i niech tak z nimi przestają, aby się oni przez szczery i cierpliwy dialog dowiedzieli, jakimi bogactwami szczodroblivy Bóg obdarzył narody; równocześnie zaś niech usiłują owe bogactwa rozjaśnić światłem Ewangelii, wydobywać na wierzch i oddawać pod władzę Boga Zbawiciela. Obecność chrześcijan w społecznościach ludzkich powinna być ożywiona tą miłością, jaką umiłował nas Bóg, który chce, abyśmy i my tą samą miłością wzajemnie się miłowali. Przecież miłość chrześcijańska obejmuje wszystkich, bez względu na rasę, pochodzenie społeczne czy religię; nie oczekuje też żadnej korzyści czy wdzięczności. Jak bowiem Bóg umiłował nas miłością bezinteresowną, tak i wierni powinni z miłością troszczyć się o człowieka, okazując mu taką samą miłość, z jaką Bóg szukał człowieka. Jak więc Chrystus obchodził wszystkie miasta i wioski uzdrawiając wszelkie choroby i niemoce na znak, że nadeszło Królestwo Boże, tak i Kościół przez dzieci swoje łączy się z ludźmi każdego stanu, szczególnie zaś z biednymi i uciśnionymi i chętnie poświęca się dla nich. Uczestniczy bowiem w ich radościach i cierpieniach, zna ich pragnienia i tajniki życia, współczuje im w śmiertelnych niepokojach. Tym, co szukają pokoju, pragnie wyjść naprzeciw z braterskim dialogiem, przynosząc im pokój i światło wypływające z Ewangelii”. Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, nr 11–12, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, dz. cyt., s. 433–471 [dalej = DM].

12 Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, nr 38, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/centesimus_1.html [dalej = CA].

dojścia do porozumienia, do przewycięzania antagonizmów, konfliktów i rozbieżnych interesów. W wypadku braku porozumienia, jedyną jego alternatywą bywa przemoc i wojna.

Ekumeniczny dialog teologiczny jest czymś zdecydowanie więcej niż negocjacjami¹³. Oznacza wspólne poszukiwanie prawdy, w którym partner nie jest przeciwnikiem, lecz „przesłuchiwcem” mojej własnej tradycji. Zmusza to do precyzyjnego formułowania własnych przekonań, sięgania do ich źródeł i odróżniania istoty wiary (*depositum fidei*) od jej historycznych i kulturowych sformułowań¹⁴. Protestant, tłumacząc katolikowi zasadę *sola Scriptura*, musi sam na nowo przemyśleć jej znaczenie w kontekście Tradycji wczesnego Kościoła. Katolik, wyjaśniając prymat Piotrowy, jest zmuszony odwołać się do jego służebnego charakteru (*servus servorum Dei*¹⁵) i eklezjologii komunii. W ten sposób ekumenia staje się

---

13 Por. K. Rahner, *Pisma wybrane. O ekumenizmie*, tłum. W. Szymona, t. 1, Kraków 2007, s. 112–115. Rahner określa dialog ekumeniczny jako „teologię na kolanach”, czyli akt modlitwy i pokory wobec prawdy.

14 Na temat metody rozróżniania między depozytem wiary (*depositum fidei*) a jego historycznymi formułacjami zob. Kongregacja Nauki Wiary, List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunii *Communio notio* (28 maja 1992), nr 9–11, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_communio-notio_pl.html (dostęp: 15.02.2026). W związku z tym szerzej zob. F. Marinelli, *Hermeneutyka dogmatu*, tłum. T. Dzidek, Kraków 1999; A. Nossol, *Teologia na usługach wiary*, Opole 1993; B. Sesboüé, *Jezus Chrystus w tradycji Kościoła*, tłum. P. Rak, Kraków 2010; B. Sesboüé, *Sola Scriptura? Pismo Święte i Tradycja*, tłum. A. Babuchowski, Poznań 2010; H. de Lubac, *Paradoks i tajemnica Kościoła*, tłum. S. Czerwik, Kraków 2008.

15 Sformułowanie *servus servorum Dei* (sługa sług Bożych) jest tytułem przyjętym przez papieża Grzegorza Wielkiego (590–604). W dialogu katolicko-prawosławnym zagadnienie prymatu jako posługi jedności porusza m.in. dokument z Rawenny pt. *Ecclesiological and Canonical Consequences of the Sacramental Nature of the Church. Ecclesial Communion, Conciliarity and Authority* (2007), nr 40–46. Tekst polski: „Studia Oecumenica” 9 (2009), s. 309–328. Zob. także K. Koch, *Perspektywy dialogu ekumenicznego między Kościołem katolickim i Kościołami prawosławnymi*, w: *Ekumenizm dla ewangelizacji*, red. P. Kantyka, S. Pawłowski, Lublin 2015, s. 72–76.

hermeneutyką (sztuką interpretacji) wiary, pozwalającą każdej ze stron lepiej zrozumieć i wyrazić jej depozyt.

1.2. Redyskusja fundamentów: powrót do Chrystusa

Podstawową zasadą hermeneutyczną teologii ekumenicznej jest metoda chrystocentryczna¹⁶. Spory historyczne często koncentrowały się na pochodzeniu Ducha Świętego (problem *Filioque*), na interpretacjach struktur władzy, na teologii sakramentów czy łaski. W dialogu ekumenicznym, chcąc znaleźć wspólną płaszczyznę dla możliwości spotkania się wszystkich chrześcijan, konsekwentnie dąży się ku koncentracji na tajemnicy Jezusa Chrystusa i Jego zbawczego przesłania dla świata. Okazuje się, że na tym właśnie, najbardziej fundamentalnym poziomie, istnieje głęboka i szeroka zgoda między głównymi tradycjami chrześcijańskimi: wyznanie nicejsko-konstantynopolitańskie, chrystologie soborów powszechnych stanowią wspólny fundament chrześcijańskiej wiary¹⁷. Ekumenia pokazuje więc, że istota wyjątkowości chrześcijaństwa nie jest osadzona na szczegółowych doktrynach kanonicznych czy liturgicznych, ale na osobie i dziele Jezusa Chrystusa. Koncentrując się na Nim, różne tradycje chrześcijańskie odkrywają wspólny korzeń, z którego wyrosły i wspólny fundament, na którym zostały osadzone. Owo „Centrum”, jakim jest dla chrześcijan Jezus Chrystus, jest silniejsze niż to wszystko, co ich dzieli. W ten sposób ekumenia służy oczyszczaniu i uwypuklaniu tego, co w chrześcijaństwie naprawdę wyjątkowe i zbawcze.

---

16 Zob. G. Wenz, *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*, tłum. P. Kaczmarek, Wrocław 2003, s. 89–92.

17 W dokumentach Wspólnej Międzynarodowej Komisji Mieszanej do Dialogu Teologicznego między Kościołem Katolickim a Kościołem Prawosławnym strony konsekwentnie potwierdzają wspólne dziedzictwo pierwszych soborów powszechnych. Por. *Misterium Kościoła i Eucharystii w świetle tajemnicy Trójcy Świętej* (Monachium, 1982), w: W. Hryniewicz, *Kościół siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993, s. 35–44.

1.3. Komplementarność tradycji jako obraz pełni

Dialog pokazuje również, że różnice teologiczne często wynikają z odmiennego stawiania akcentów w interpretacjach prawd wiary. Nie musi to mieć jednak charakteru wykluczających się kontradycji. Może stanowić szansę dla wypracowania komplementarnych rozwiązań. Przy zastosowaniu zasady „hierarchii prawd”¹⁸ można dostrzec, że na przykład:

- Akcent prawosławny na przeobstwie (theosis) człowieka przez łaskę¹⁹ uzupełnia zachodnie rozumienie usprawiedliwienia.
- Protestantcki nacisk na osobistą wiarę i pogłębioną lekturę Biblii stawia pytania o odpowiedzialność i wolność, które wzbogacają katolicką i prawosławną koncepcję wspólnoty.
- Katolicka i prawosławna teologia sakramentalna i eklezjologia komunii²⁰ przypomina o obiektywnym, wspólnotowym wymiarze zbawienia.

Ekumenia pozwala zatem dostrzec fakt, że pełnia objawienia w Chrystusie jest tak bogata, iż żadna pojedyncza tradycja historyczna nie jest w stanie jej wyczerpać²¹. Różnorodność pojednana w miłości i skierowana na wspólne „Centrum”, może stać się świa-

---

18 O pojęciu „hierarchii prawd” w kontekście ekumenicznym zob. DE, nr 11. Por. także Komisja Wiara i Ustrój ŚRK, *Natura i misja Kościoła*, tłum. A. Maćkowska, Kraków 2012, s. 33–34. Szczegółowe opracowanie zob. W. Hryniewicz, *Rola Tradycji w interpretacji teologicznej*, Lublin 1976. Zob. także W. Hryniewicz, *Chrystus nasza Pascha. Teologia ekumeniczna*, t. 1, Lublin 2018, s. 167–170.

19 Teologię przeobstwienia (theosis) w perspektywie ekumenicznej omawia m.in. J. Meyendorff, *Teologia bizantyjska. Historia i doktryna*, tłum. J. Prokopiuk, Warszawa 2007, s. 210–220.

20 Szerzej o eklezjologii komunii jako perspektywie dla jedności chrześcijan zob. Kongregacja Nauki Wiary, List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunia, dz. cyt., nr 3–6; J. Ratzinger, *Kościół – ekumenizm – polityka*, tłum. A. M. Kaniowski, Warszawa 1990, s. 67–75; Z. Glaeser, *Ku eklezjologii „Kościółów siostrzanych”. Studium ekumeniczne*, Opole 2000.

21 Zob. W. Hryniewicz, *Chrystus nasza Pascha. Teologia ekumeniczna*, dz. cyt., s. 167–170.

dectwem wielowymiarowości Bożej prawdy. Wyjątkowość chrześcijaństwa ukazuje się wtedy nie jako monolit, ale jako harmonijna (choć wciąż nie w pełni zrealizowana) symfonia wiary.

2. Ekumenia jako powrót do źródeł i odkrywanie bogactwa pełni chrześcijańskiej Tradycji

Dojrzała i ciągle dojrzewająca ekumenia jawi się przede wszystkim jako wspólne i pełne pokory zwrócenie się ku źródłom (*ressourcement*) oraz jako dynamiczne odkrywanie bogactwa pełni chrześcijańskiej Tradycji. Powrót do źródeł w kontekście ekumenicznym oznacza przekraczanie granic wyznaniowych, teologicznych sporów i nawarstwień historycznych, by sięgnąć do tego, co pierwotne i fundamentalne: do Biblii, do nauczania Ojców Kościoła, do liturgii starożytnego Kościoła oraz do praktyki życia wspólnotowego pierwszych wieków. To spojrzenie wstecz nie ma charakteru archaicznego czy nostalgicznego. Jest raczej próbą dotarcia do źródeł wiary, aby zaczerpnąć z nich „żywą wodę”, która może oczyścić późniejsze podziały i uzdolnić chrześcijaństwo ku pełnej jedności. Im głębiej różne tradycje chrześcijańskie (prawosławna, katolicka, protestancka) zanurzają się we wspólne źródło – w Chrystusa i w doświadczenie Kościoła pierwotnego – tym bardziej będą się do siebie zbliżać, dając wobec świata wiarygodne świadectwo Ewangelii.

2.1. Krytyczne przepracowanie historii

Podziały chrześcijaństwa są obciążone stereotypami, uprzedzeniami i często zmitologizowanymi narracjami o „zdradzie” czy „błędzie” drugiej strony. Jednym z założeń ekumenicznego procesu jest konieczność wspólnego przepracowania historii. Badania historyków reprezentujących różne wyznania (tzw. „ekumeniczna hi-

storiografia”)²² pokazują, że rozłąmy rzadko da się zinterpretować prosto i jednoznacznie. Chodzi przecież o procesy uwarunkowane różnymi, często bardzo złożonymi czynnikami politycznymi, kulturowymi, językowymi, społecznymi i wielu innymi, które splatały się z przyczynami doktrynalnymi.

Takie wspólne spojrzenie na historię pozwala uwolnić się od toksycznego dziedzictwa wzajemnych anatem i przewyciężyć pamięć ran²³. Przebaczenie i pojednanie historyczne są nieodzownym elementem ukazywania wyjątkowości chrześcijaństwa, które głosi moc Krzyża do przewyciężenia nawet najgłębszych podziałów. Kościół, który potrafi uznać swoje historyczne błędy i przebaczać innym, staje się bardziej wiarygodnym świadkiem Ewangelii²⁴.

2.2. Wymiana duchowych darów

Ekumenia nie ma charakteru jedynie czysto teoretycznego. Obejmuje także wymianę duchowych darów²⁵, która wzbogaca wszystkie

---

22 Zagadnienie tzw. „ekumenicznej historiografii” podejmuje A. Birmelé, *Wspólna historia chrześcijaństwa. Ku ekumenicznemu odczytaniu przeszłości*, tłum. T. Kuliś, „Dialog Ekumeniczny” 12 (2015), s. 45–62. Zob. także Z. Glaeser, *Ku eklezjologii „Kościołów siostrzanych”*, dz. cyt., s. 260–291; Z. Glaeser, A. Zellma, *Die ökumenische Pedagogik von Past Franziskus*, Göttingen 2021, s. 17–62.

23 Problem dekretów ekskomunikujących z 1054 r. (tzw. wielka schizma) został wspólnie przepracowany przez Pawła VI i patriarchę Atenagorasa, którzy 7 grudnia 1965 r. ogłosili równoczesne zdjęcie ich z pamięci Kościoła. Zob. *Wspólna Deklaracja Katolicka i Prawosławna z okazji usunięcia z pamięci Kościoła ekskomunik z 1054 roku*, w: *Z daleka i z bliska*, dz. cyt., s. 27–29. Wart zauważenia jest dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej pt. *Pamięć i pojednanie. Kościół i winy przeszłości* (2000), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20000307_memoiry-reconc-itc_pl.html (dostęp: 15.02.2026).

24 Por. A. Nichols, *Rzym a Kościoły Wschodnie*, tłum. M. Brzóstowicz, Poznań 2001, s. 156–160.

25 Wartość ekumenicznej „wymiany darów” mocno zaakcentował Jan Paweł II w encyklice *Ut unum sint* (25 maja 1995), nr 28; 57, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25051995_ut-unum-sint.html (dostęp: 15.02.2026) [dalej = UUS]. Zob. także P. Kantyka, *Wy-*

zaangażowane strony. Katolicy i protestanci odkrywają głębię duchowości prawosławnej: hezychazm, teologię ikony, bogactwo liturgii²⁶. Prawosławni i katolicy doceniają protestanckie akcentowanie osobistej lektury Biblii i wspólnotowej żywotności. Protestanci na nowo odkrywają wartość kontemplacji, Tradycji i ciągłości historycznej w prawosławiu i katolicyzmie²⁷. Ekumenia jest więc swego rodzaju procesem odzyskiwania zagubionych części własnego dziedzictwa. Wielkie tradycje chrześcijańskie, kierując się przez wieki logiką izolacjonizmu doprowadziły do wewnętrznego samozubożenia. Ekumenia stanowi drogę pozwalającą na nowo odzyskać pełnię pierwotnego depozytu, czy to w wymiarze duchowości, praktyki modlitewnej, czy rozumienia Biblii. Wyjątkowość chrześcijaństwa objawia się tu jako żywa, organiczna całość, której poszczególne tradycje wyznaniowe mogą się wzajemnie wspierać i ubogacać.

2.3. Wspólne męczennictwo i duchowość komunii

XX wiek naznaczony totalitaryzmami z ich brakiem poszanowania ludzkiej godności przyniósł światu wielu męczenników. Katolicy, prawosławni, protestanci ginęli razem w obozach koncentracyjnych i gułagach, wyznając wiarę w Chrystusa. To wspólne świadectwo krwi stanowi najgłębsze wezwanie do jedności²⁸ i ukazuje, co jest

---

miana darów duchowych katolików z chrześcijanami innych wyznań, w: *Ekumenizm dla ewangelizacji* red. P. Kantyka, S. Pawłowski, Lublin 2015, s. 33–46.

26 Zob. O. Clément, *Źródła. Duchowość prawosławna w perspektywie ekumenicznej*, tłum. L. Niewęgłowska, Kraków 2016, s. 220–235.

27 Por. T. Śpidlik, *My w Kościele – Kościół w nas. Duchowość ekumeniczna*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 2003, s. 55–58.

28 Świadectwo męczenników jako „ekumenizm krwi” zostało szczególnie uwypuklone przez papieża Franciszka. Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium* (24 listopada 2013), nr 246, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (dostęp: 15.02.2026) [dalej = EG]. Zob. także: Jan Paweł II, *List apostolski Tertio millennio adveniente* (10 listopada 1994), nr 37, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/

naprawdę istotne w chrześcijaństwie – wierność Chrystusowi aż do końca. Ekumenia czerpie z tego dziedzictwa, budując duchowość komunii, która przekracza granice wyznaniowe. Modlitwa o jedność (np. Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan)²⁹, pielgrzymki ekumeniczne – te praktyki kształtują postawę otwarcia i braterstwa, która sama w sobie jest świadectwem wyjątkowości chrześcijańskiej miłości (*agape*).

3. Ekumenia jako wiarygodna prezentacja chrześcijaństwa w świecie

We współczesnym świecie dotkniętym sekularyzacją, indywidualizmem i wielością ofert światopoglądowych skłócone chrześcijaństwo przestaje być wiarygodne³⁰. Należy więc postawić fundamentalne pytanie: jak głosić orędzie pojednania z Bogiem i ludźmi, będąc wewnętrznie podzielonym? Ekumenia staje się zatem warunkiem wstępnym wiarygodnej misji Kościoła wobec świata³¹.

---

tertio.html (dostęp: 15.02.2026) [dalej = TMA]. Zob. także P. Kopiec, *Ekumenizm męczenników*, w: *Ekumenizm dla ewangelizacji*, red. P. Kantyka, S. Pawłowski, Lublin 2015, s. 129–143.

29 Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan (18–25 stycznia) jest praktykowany od 1908 r. Inicjatywa wywodzi się ze środowiska Paula Wattsona i o. Spencera Jonesa. Zob. J. F. Puglisi, *Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Historia i teologia*, tłum. E. Burska, Kraków 2008, s. 12–18.

30 Problem wiarygodności chrześcijaństwa w warunkach sekularyzacji podejmuje Ch. Taylor, *A Secular Age*, Cambridge (MA) 2007, s. 513–530. Ujęcie ekumeniczne: Ł. Kamykowski, *Wiarygodność chrześcijaństwa w kontekście pluralizmu religijnego*, Kraków 2005, s. 89–95.

31 Zob. Wspólna Grupa Robocza Kościoła Katolickiego i Światowej Rady Kościołów, *Misja i ewangelizacja w jedności* (1996), w: *Dokumenty ekumeniczne. Wybór*, red. W. Hanc, Lublin 2003, s. 220–225.

3.1. Wiarygodność świadectwa w zsekularyzowanym i spluralizowanym świecie

Wspólne działania chrześcijan reprezentujących różne wyznania w dziedzinie diakonii, promocji pokoju, sprawiedliwości społecznej i ochrony stworzenia stają się dla chrześcijaństwa szansą na to, aby dać wobec świata wiarygodne świadectwo prawdy Ewangelii. Pomimo różnic doktrynalnych, chrześcijanie, podejmując ekumeniczną współpracę we wskazanych obszarach, manifestują jedność w istotnym dla nich etosie miłości bliźniego. To „ekumenizm czynu”³² ukazuje praktyczną moc chrześcijaństwa do przemiany świata, co jest istotnym elementem jego wyjątkowości.

3.2. Ekumenia jako znak eschatologiczny

Jedność chrześcijan nie jest celem czysto pragmatycznym. Ma głęboki wymiar teologiczny – jest znakiem i sakramentem eschatologicznej jedności całej ludzkości w Chrystusie³³. Kościół jest zapowiedzią i zarazem antycypacją Królestwa Bożego³⁴, w którym „nie będzie już Greka ani Żyda, obrzezania ani nieobrzezania, barbarzyńcy, Scyty, niewolnika, wolnego, lecz wszystkim we wszystkich [jest] Chrystus” (Kol 3, 11).

Dlatego każdy krok ku pojednaniu między chrześcijanami – od wspólnej modlitwy po podpisywanie deklaracji teologicznych – ma znaczenie symboliczne: Jest przedsmakiem i antycypacją ostatecznego spełnienia. W ten sposób ekumenia ukazuje najgłębszy wy-

---

32 O tzw. „ekumenizmie czynu” (*ecumenism of action*) pisał szeroko kard. W. Kasper, *Droga jedności. Perspektywy na przyszłość ekumenizmu*, tłum. J. Biernat, Poznań 2012, s. 140–146.

33 Koncepcja Kościoła jako sakramentu jedności całego rodzaju ludzkiego została rozwinięta w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (21 listopada 1964), nr 1; 9; 48, w: Sobór Watykański II, dz. cyt., s. 104–166.

34 Por. G. Greshake, *Ku teologii „bycia-ku-śmierci”*. *Eschatologia*, tłum. J. Tyrawa, Kraków 2008, s. 280–285.

miar wyjątkowości chrześcijaństwa. Nie jest ono tylko systemem etycznym czy religijnym, ale dynamiczną rzeczywistością zbawczą, która ciągle się urzeczywistnia i prowadzi historię ku jej celowi w Bogu³⁵.

3.3. Dialog z innymi religiami i światopoglądami

Silne, pojednane wewnętrznie (choć nie jednolite) chrześcijaństwo może też efektywniej prowadzić dialog międzyreligijny³⁶. Może w nim reprezentować swoją tożsamość z jasnością i pokorą, bez kompleksów wynikających z wewnętrznych podziałów. Ekumenia uczy bowiem, jak być wiernym wobec własnej tradycji, szanując innego. To doświadczenie jest bezcenne w kontaktach z islamem, judaizmem czy tradycjami azjatyckimi. Ukazuje chrześcijaństwo nie jako monolityczny blok, ale jako złożoną, refleksyjną i dojrzewającą wspólnotę wiary, zdolną do autokrytyki i rozwoju.

4. Wyzwania i perspektywy: ku dojrzałej ekumenii

Ruch ekumeniczny napotyka na poważne wyzwania³⁷. Radykalny liberalizm teologiczny w niektórych wspólnotach protestanckich utrudnia dialog z katolicyzmem i prawosławiem. Konserwatyzm i fundamentalizm we wszystkich tradycjach zamyka się na dialog

---

35 Por. Y. Congar, *Wierzę w Ducha Świętego*, t. 2: *Pan i Ożywiciel*, tłum. L. Rutowska, Warszawa 1996, s. 345–350.

36 O relacji między dialogiem ekumenicznym a międzyreligijnym zob. Papieska Rada dla Popierania Jedności Chrześcijan, *Dialog w prawdzie i miłości. Perspektywy ekumeniczne*, red. E. Kasjaniuk, Warszawa 2010, s. 67–72. Zob. także: Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja *Dominus Iesus* (6 sierpnia 2000), nr 22, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kdwiary/dominus_iesus.html (dostęp: 15.02.2026).

37 Szerzej o trudnościach współczesnego ekumenizmu zob. A. M. Kothgasser, *Kryzys ruchu ekumenicznego? Przyczyny – diagnozy – perspektywy*, tłum. R. Pierśkała, Opole 2011, s. 78–89; K. Koch, *Symfonia jedności. Z kardynałem Kurtem Kochem rozmawia ks. Robert Biel*, Lublin 2015, s. 63–147.

w obawie przed relatywizmem³⁸. Nerozwiazane kwestie doktrynalne (np. prymat i nieomylnosc papieska, sakramentalna natura Kościoła, kwestie moralne)³⁹ wciąż stanowią przeszkody do pełnej komunii.

Dojrzała ekumenia nie polega na pomijaniu trudności i różnic dzielących Kościoły. Wymaga cierpliwości, realizmu i stosowania „hierarchii prawd” (DE 11)⁴⁰, czyli umiejętności rozróżniania między prawdami centralnymi a pochodnymi w poszukiwaniu dróg ku pełnej widzialnej jedności w Kościele Jezusa Chrystusa. Wymaga też ekumenizmu duchowego – modlitwy i nawrócenia serca – jako fundamentu dla działań instytucjonalnych⁴¹ oraz permanentnej formacji⁴².

Najbardziej obiecującym modelem jest dzisiaj ekumenizm drogi (*ecumenism of the way*), zaproponowany przez papieża Franciszka⁴³. Zgodnie z jego założeniami nie należy biernie czekać na rozwiązanie wszystkich wewnątrzchrześcijańskich sporów i nieporozumień,

---

38 Problem relatywizmu jako zagrożenia dla dialogu podejmuje Benedykt XVI w encyklice *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), nr 26, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html (dostęp: 12.02.2026).

39 Klasyczny dokument wykazujący różnice między Kościołami co do kwestii moralnych zob. Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja o niektórych zagadnieniach etyki małżeńskiej i rodzinnej *Persona humana* (29 grudnia 1975), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_pl.html (dostęp: 10.02.2026).

40 Zob. DE, nr 11; Papieska Rada dla Popierania jedności chrześcijan, *Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej* (1998), nr 29–31, tłum. J. Leśniewska, w: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982-1998*, red. S. C. Napiórkowski i in., Lublin 2000, s. 102–119.

41 Zob. UUS, nr 22–27.

42 Zob. Z. Glaeser, *Ekumeniczna formacja wyzwaniem i zadaniem Kościołów*, „Rocznik Teologiczny” LXII (2020) 3, s. 1013–1031.

43 Papież Franciszek wielokrotnie mówił o ekumenizmie jako „wspólnym kroczeniu”. Zob. EG, nr 244–246. Por. także: Franciszek, *W drodze z Chrystusem. Ekumenizm jako wspólne pielgrzymowanie*, tłum. J. Ożóg, Kraków 2015, s. 25–28; Z. Glaeser, A. Zellma, *Die ökumenische Pedagogik von Past Franziskus*, dz. cyt., s. 89–104.

ale trzeba wspólnie kroczyć naprzód w tych obszarach, gdzie już teraz możliwa jest współpraca, wspólna modlitwa i świadectwo. We wspólnym działaniu Duch Święty prowadzi do głębszego odkrywania prawdy i do lepszego wzajemnego zrozumienia.

Zakończenie

Ekumenia, rozumiana jako wielowymiarowy proces dążenia do jedności chrześcijan, okazuje się być nie jakimś marginalnym działaniem, ale kluczowym paradygmatem dla budowania samoświadomości chrześcijaństwa i prezentowania go we współczesnym świecie⁴⁴. Stanowi „imperatyw chrześcijańskiego sumienia oświeconego wiarą i kierowanego miłością”⁴⁵. Jest swoistą „pedagogią dialogu”, dzięki czemu ukazuje radykalnie chrystocentryczne zakorzenienie chrześcijaństwa. Stanowi również wyzwanie do przepracowania historii oraz zachętę do wymiany duchowych darów, co prowadzi ku pełniejszej jedności wśród chrześcijan i Kościołów. Chrześcijaństwo dające wspólne świadectwo wiary i służby człowiekowi zyskuje wiarygodność jako znak pojednania i nadziei dla świata.

Wyjątkowość chrześcijaństwa nie objawia się więc pomimo podziałów, ale paradoksalnie może objawić się w najgłębszy sposób właśnie poprzez żmudny, cierpliwy i pełen nadziei proces ich przewycięzania. W ekumenii chrześcijaństwo nie traci swej tożsamości, lecz odnajduje ją pogłębioną i oczyszczoną. Staje się bardziej sobą – wspólnotą uczniów, którzy mimo swej ludzkiej słabości, dają świadectwo o przemieniającej mocy Chrystusa, pragnącego zgromadzić w jedno rozproszone dzieci Boże. W tym właśnie tkwi najgłębsza wyjątkowość chrześcijaństwa, a ekumenia jest niezastąpioną szansą, by świat mógł na nowo usłyszeć Chrystusa, zbawczo go odczytać i przyjąć.

---

44 Por. W. Hryniewicz, *Mocą Ducha Świętego. Zarys ekumenicznej teologii nadziei*, Warszawa 2005, s. 200–205.

45 UUS, nr 8.

Bibliografia

- Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html (dostęp: 12.02.2026).
- Birmelé A., *Wspólna historia chrześcijaństwa. Ku ekumenicznemu odczytaniu przeszłości*, tłum. T. Kuliś, „Dialog Ekumeniczny” 12 (2015), s. 45–62.
- Clément O., *Źródła. Duchowość prawosławna w perspektywie ekumenicznej*, tłum. L. Niewęglowska, Kraków 2016.
- Congar Y., *Wierzę w Ducha Świętego*, t. 2: *Pan i Ożywiciel*, tłum. L. Rutowska, Warszawa 1996.
- Congar Y., *Zmartwychwstanie i jedność. Ekumenizm w perspektywie wiary*, tłum. L. Rutowska, Kraków 1968.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* (24 listopada 2013), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (dostęp: 15.02.2026).
- Franciszek, *W drodze z Chrystusem. Ekumenizm jako wspólne pielgrzymowanie*, tłum. J. Ożóg, Kraków 2015.
- Glaeser Z., *Dialogue as an Ecumenical Paradigm within the Context of Regulations of the “Directory for the Application of Principles and Norms on Ecumenism (1993)”*, „Ecumeny and Law” 6 (2018), s. 65–82.
- Glaeser Z., *Ekumeniczna formacja wyzwaniem i zadaniem Kościołów*, „Rocznik Teologiczny” LXII (2020) 3, s. 1013–1031.
- Glaeser Z., *Ku eklezjologii „Kościołów siostrzanych”. Studium ekumeniczne*, Opole 2000.
- Glaeser Z., Zellma A., *Die ökumenische Pedagogik von Past Franziskus*, Göttingen 2021.
- Greshake G., *Ku teologii „bycia-ku-śmierci”. Eschatologia*, tłum. J. Tyrawa, Kraków 2008.
- Hryniewicz W., *Chrystus nasza Pascha. Teologia ekumeniczna*, t. 1, Lublin 2018.
- Hryniewicz W., *Mocą Ducha Świętego. Zarys ekumenicznej teologii nadziei*, Warszawa 2005.
- Hryniewicz W., *Nadzieja uczy inaczej. Medytacje ekumeniczne*, Warszawa 1997.
- Hryniewicz W., *Rola Tradycji w interpretacji teologicznej*, Lublin 1976.

- Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint* (25 maja 1995), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25051995_ut-unum-sint.html (dostęp: 15.02.2026).
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/centesimus_1.html (12.04.2017).
- Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente* (10 listopada 1994), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/tertio.html (dostęp: 15.02.2026).
- Jaskóła P., *Ut unum sint. Wprowadzenie do ekumenizmu*, Opole 2018.
- Kamykowski Ł., *Wiarygodność chrześcijaństwa w kontekście pluralizmu religijnego*, Kraków 2005, s. 89–95.
- Kantyka P., *Wymiana darów duchowych katolików z chrześcijanami innych wyznań*, w: *Ekumenizm dla ewangelizacji*, red. P. Kantyka, S. Pawłowski, Lublin 2015, s. 33–46.
- Karski K., *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie*, Warszawa 1986.
- Karski K., *Początki ruchu ekumenicznego w Kościołach protestanckich*, w: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza, Lublin 1996, s. 283–288.
- Karski K., *Światowa Rada Kościołów*, w: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza, Lublin 1996, s. 295–308.
- Kasper W., *Droga jedności. Perspektywy na przyszłość ekumenizmu*, tłum. J. Biernat, Poznań 2012.
- Koch K., *Perspektywy dialogu ekumenicznego między Kościołem katolickim i Kościołami prawosławnymi*, w: *Ekumenizm dla ewangelizacji*, red. P. Kantyka, S. Pawłowski, Lublin 2015, s. 72–76.
- Koch K., *Symfonia jedności. Z kardynałem Kurtem Kochem rozmawia ks. Robert Biel*, Lublin 2015.
- Komisja Wiara i Ustrój ŚRK, *Natura i misja Kościoła*, tłum. A. Maćkowska, Kraków 2012.
- Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja *Dominus Iesus* (6 sierpnia 2000), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kdwiary/dominus_iesus.html (dostęp: 15.02.2026).

- Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja o niektórych zagadnieniach etyki małżeńskiej i rodzinnej *Persona humana* (29 grudnia 1975), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_pl.html (dostęp: 10.02.2026).
- Kongregacja Nauki Wiary, List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია *Communio notio* (28 maja 1992), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_communio-notio_pl.html (dostęp: 15.02.2026).
- Kopiec P., *Ekumenizm męczenników*, w: *Ekumenizm dla ewangelizacji*, red. P. Kantyka, S. Pawłowski, Lublin 2015, s. 129–143.
- Lubac H. de, *Paradoks i tajemnica Kościoła*, tłum. S. Czerwik, Kraków 2008.
- MacCulloch D., *Historia chrześcijaństwa. Od Pawła z Tarsu do XXI wieku*, tłum. M. Ziółkowska, Warszawa 2022.
- Marinelli F., *Hermeneutyka dogmatu*, tłum. T. Dzidek, Kraków 1999.
- Meyendorff J., *Teologia bizantyjska. Historia i doktryna*, tłum. J. Prokopiuk, Warszawa 2007.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Pamięć i pojednanie. Kościół i winy przeszłości* (2000), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20000307_memory-reconc-itc_pl.html (dostęp: 15.02.2026).
- Napiórkowski A. A., *Teologia jedności chrześcijan*, Kraków 2011.
- Napiórkowski A. A., *Zagadnienia ekumeniczne*, Kraków 2001.
- Nichols A., *Rzym a Kościoły Wschodnie*, tłum. M. Brzóstowicz, Poznań 2001.
- Nossol A., *Teologia na usługach wiary*, Opole 1993.
- Papieska Rada dla Popierania Jedności Chrześcijan, *Dialog w prawdzie i miłości. Perspektywy ekumeniczne*, red. E. Kasjaniuk, Warszawa 2010, s. 67–72.
- Papieska Rada dla Popierania jedności chrześcijan, *Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej* (1998), nr 29–31, tłum. J. Leśniewska, w: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982–1998*, red. S.C. Napiórkowski i in., Lublin 2000, s. 102–119.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia*, wyd. 5, Poznań 2002.

- Puglisi J. F., *Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Historia i teologia*, tłum. E. Burska, Kraków 2008.
- Rahner K., *Pisma wybrane. O ekumenizmie*, tłum. W. Szymona, t. 1, Kraków 2007.
- Ratzinger J. (Benedykt XVI), *Wiara, prawda, tolerancja. Chrześcijaństwo a religie świata*, tłum. R. Zajączkowski, Kielce 2005.
- Ratzinger J., *Kościół – ekumenizm – polityka*, tłum. A. M. Kaniowski, Warszawa 1990.
- Sala G., *Teologia fundamentalna. Wiarygodność chrześcijaństwa*, tłum. L. Balter i in., Kraków 2003.
- Sesboüé B., *Jezus Chrystus w tradycji Kościoła*, tłum. P. Rak, Kraków 2010.
- Sesboüé B., *Sola Scriptura? Pismo Święte i Tradycja*, tłum. A. Babuchowski, Poznań 2010.
- Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* (21 listopada 1964), w:
- Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002, s. 193–208.
- Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 433–471.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Bożym Objawieniu *Dei verbum*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 350–362.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21 listopada 1964), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 104–166.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 526–606.
- Špidlík T., *My w Kościele – Kościół w nas. Duchowość ekumeniczna*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 2003.
- Śliwa T., *Dzieje podziałów i dążeń zjednoczeniowych*, w: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza, Lublin 1996, s. 269–283.
- Taylor Ch., *A Secular Age*, Cambridge (MA) 2007.

- Vercruyse J. E., *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*, tłum. M. Stebart, Kraków 2001.
- Visser 't Hooft W. A., *Geneza i powstanie Światowej Rady Kościołów*, tłum. A. Zieliński, „*Studia Oecumenica*” 1 (2001), s. 7–24.
- Wenz G., *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*, tłum. P. Kaczmarek, Wrocław 2003.
- Wspólna Grupa Robocza Kościoła Katolickiego i Światowej Rady Kościołów, *Misja i ewangelizacja w jedności* (1996), w: *Dokumenty ekumeniczne. Wybór*, red. W. Hanc, Lublin 2003, s. 220–225.
- Wspólna Międzynarodowa Komisja Mieszana do Dialogu Teologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim a Kościołem Prawosławnym, *Misterium Kościoła i Eucharystii w świetle tajemnicy Trójcy Świętej* (Monachium, 1982), w: W. Hryniewicz, *Kościoły siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993, s. 35–44.

Abstrakt

Ekumenia jako szansa na ukazanie wyjątkowości chrześcijaństwa. Perspektywa teologiczna, historyczna i kulturowa

Współczesny ruch ekumeniczny, będący odpowiedzią na historyczne podziały w chrześcijaństwie, często postrzegany jest wyłącznie jako dążenie do instytucjonalnej jedności Kościołów. Niniejsze opracowanie to propozycja szerszego spojrzenia na wskazany problem, zgodnie z którym ekumenia stanowi wyjątkową szansę na głębsze i pełniejsze ukazanie istoty i wyjątkowości chrześcijaństwa. Wewnątrzchrześcijański dialog prowadzony z poszanowaniem inności oraz wspólne świadectwo chrześcijan stają się wyjątkową szansą na pogłębienie wspólnego dla nich depozytu wiary, którego Centrum jest Osoba Jezusa Chrystusa i Jego zbawcze dzieło. Zaprezentowane zagadnienie zostanie poddane analizie w trzech jego wymiarach: teologicznym (ekumenia jako hermeneutyka wiary i szkoła chrystocentryzmu), historyczno-duchowym (ekumenia jako powrót do źródeł ku zbudowaniu pełnej widzialnej jedności między Kościołami i Wspólnotami chrześcijańskimi) oraz misyjno-ewangelizacyjnym (ekumenia jako wiarygodna prezentacja chrześcijaństwa w spluralizowanym

świecie). Przeprowadzone badania pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że autentyczny dialog ekumeniczny jest najlepszym sposobem prowadzącym ku pogłębieniu świadomości własnej tożsamości, a przez służbę pojednaniu staje się żywym znakiem eschatologicznej jedności, która stanowi o wyjątkowości chrześcijańskiego orędzia.

Słowa kluczowe: ekumenizm, jedność chrześcijan, dialog międzywyznaniowy, teologia ekumeniczna, chrześcijaństwo, tożsamość chrześcijańska, świadectwo, pojednanie

Résumé

L'œcuménisme comme occasion de montrer le caractère unique du christianisme. Perspective théologique, historique et culturelle

Le mouvement œcuménique contemporain, réponse aux divisions historiques au sein du christianisme, est souvent perçu uniquement comme une quête d'unité institutionnelle entre les Églises. Cette étude propose une vision plus large de la question, selon laquelle l'œcuménisme constitue une occasion unique de présenter de manière plus approfondie et plus complète l'essence et le caractère unique du christianisme. Le dialogue intra-chrétien mené dans le respect de l'altérité, associé au témoignage commun des chrétiens, devient une chance unique d'approfondir le dépôt commun de la foi, dont le centre est la personne de Jésus-Christ et son œuvre salvifique. La question présentée sera analysée sous trois angles : théologique (l'œcuménisme comme herméneutique de la foi et école du christocentrisme), historico-spirituel (l'œcuménisme comme retour aux sources en vue de la construction d'une unité visible et pleine entre les Églises et communautés chrétiennes) et missionnaire-évangéliste (l'œcuménisme comme présentation crédible du christianisme dans un monde pluralisé). Les recherches menées permettent de conclure que le dialogue œcuménique authentique est le meilleur moyen d'approfondir la conscience de sa propre identité et, à travers le service de la réconciliation, il devient un signe vivant de l'unité eschatologique qui constitue l'unicité du message chrétien.

Mots clés : dialogue interconfessionnel, identité chrétienne, œcuménisme, réconciliation, théologie œcuménique, témoignage, unité des chrétiens

Abstract

Ecumenism as an Opportunity to Reveal the Uniqueness of Christianity. A Theological, Historical, and Cultural Perspective

The contemporary ecumenical movement, a response to the historical divisions within Christianity, is often perceived solely as a quest for the institutional unity of the Churches. This study offers a proposal for a broader view of the indicated issue, according to which ecumenism constitutes a unique opportunity for a deeper and more complete presentation of the essence and uniqueness of Christianity. Intra-Christian dialogue conducted with respect for otherness, together with the common witness of Christians, becomes a unique chance to deepen the shared deposit of faith, whose Center is the Person of Jesus Christ and His salvific work. The presented issue will be analyzed in three dimensions: theological (ecumenism as a hermeneutic of faith and a school of Christocentrism), historical-spiritual (ecumenism as a return to the sources towards the building of full visible unity among Christian Churches and Communities), and missionary-evangelizing (ecumenism as a credible presentation of Christianity in a pluralized world). The conducted research allows for the conclusion that authentic ecumenical dialogue is the best way towards deepening the awareness of one's own identity, and through the service of reconciliation, it becomes a living sign of eschatological unity, which constitutes the uniqueness of the Christian message.

Keywords: ecumenism, unity of Christians, interdenominational dialogue, ecumenical theology, Christianity, Christian identity, witness, reconciliation